DOI: https://doi.org/10.37547/supsci-ojss-06-10-13 Pages: 104-112

Oriental Journal of Social Sciences

ORIENTAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

journal homepage:
https://www.supportscience.uz/index.php/ojss

MODERN MECHANISMS OF MIND MANIPULATION AND MANKURTIZATION IN THE MEDIA SPACE: A SOCIO-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

Vaisbay Bakhtiyarovich Madrakhimov
Senior Lecturer, University of Military Security and Defense of the Republic of Uzbekistan
Independent Researcher, National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek
Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: media space, mind manipulation, digital mankurtization, clip thinking, simulacrum, information and psychological security, ideological immunity, social philosophy.

Received: 10.10.26
Accepted: 11.10.26
Published: 12.10.26

Abstract: This article analyzes the modern mechanisms of mind manipulation and the processes of “digital mankurtization” in the media space from a socio-philosophical perspective. The impact of manipulative tools such as information fragmentation, the formation of “clip thinking”, virtual simulacra, and algorithmic echo chambers on the ontological and epistemological essence of a person is revealed. In conclusion, the study substantiates the priority directions for ensuring information and psychological security by forming stable cognitive and ideological immunity among youth and developing independent intellectual thinking instead of relying on traditional prohibitions.

MEDIA MAKONIDA ONG MANIPULYATSIYASI VA MANQURTLASHTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI: IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL

Vaisbay Baxtiyarovich Madraximov
O‘zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va Mudofaa universiteti, Katta o‘qituvchisi,
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy Universiteti mustaqil izlanuvchisi
Toshkent, O‘zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: media makoni, ong manipulyatsiyasi, raqamli manqurtlashtirish, klip tafakkur, simulyakr, axborot-psixologik

Annotatsiya: Mazkur maqolada media makonida shaxs ongini manipulyatsiya qilish va “raqamli manqurtlashtirish” jarayonlarining

xavfsizlik, mafkuraviy immunitet, ijtimoiy falsafa.

zamonaviy mexanizmlari ijtimoiy-falsafiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Axborot fragmentatsiyasi, “klip tafakkur”ning shakllanishi, virtual simulyakrlar va algoritmik axborot pufaklari kabi manipulyativ vositalarning insonning ontologik va gnoseologik mohiyatiga ta'siri ochib berilgan. Tadqiqot xulosasida axborot tahdidlariga qarshi an'anaviy taqiqlar o‘rniga yoshlarda barqaror kognitiv va mafkuraviy immunitetni shakllantirish, mustaqil intellektual tafakkurni rivojlantirish orqali axborot-psixologik xavfsizlikni ta'minlashning ustuvor yo‘nalishlari asoslab berilgan.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕХАНИЗМЫ МАНИПУЛЯЦИИ СОЗНАНИЕМ И МАНКУРТИЗАЦИИ В МЕДИАПРОСТРАНСТВЕ: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

Вайсбай Бахтиярович Мадрахимов
Старший преподаватель
Университета общественной безопасности Республики Узбекистан;
Самостоятельный соискатель Национального университета
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: медиапространство, манипуляция сознанием, цифровая манкуртизация, клиповое мышление, симулякр, информационно-психологическая безопасность, идеологический иммунитет, социальная философия.

Аннотация: В данной статье с социально-философской точки зрения анализируются современные механизмы манипуляции сознанием личности и процессы «цифровой манкуртизации» в медиапространстве. Раскрыто влияние таких манипулятивных инструментов, как фрагментация информации, формирование «клипового мышления», виртуальные симулякры и алгоритмические информационные пузыри, на онтологическую и гносеологическую сущность человека. В заключении исследования обосновываются приоритетные направления обеспечения информационно-психологической безопасности путем формирования у молодежи устойчивого когнитивного и идеологического иммунитета, развития независимого интеллектуального мышления вместо традиционных запретительных мер.

Kirish. Insoniyat o‘z taraqqiyotining yangi – axborotlashgan bosqichiga qadam qo‘yishi bilan, media makoni ob'ektiv borliqni aks ettiruvchi oddiy axborot uzatuvchi kanal emas, balki inson ongi va xulq-atvorini modellashtiruvchi qudratli ijtimoiy-falsafiy institutga aylanib ulgurdi. Ijtimoiy falsafa nuqtai nazaridan, bugungi global tarmoqlar insonga cheksiz imkoniyatlar taqdim etish bilan birga, ong manipulyatsiyasining mislsiz darajada yashirin va ta'sirchan mexanizmlarini ham yuzaga chiqardi. Rus olimi S.G. Kara-Murza ta'kidlaganidek, ong manipulyatsiyasi – bu insonlarning g‘oyalari, qadriyatlari va ijtimoiy-siyosiy qarorlarini ularning o‘ziga sezdirmagan holda, manipulyator manfaatlariga mos ravishda o‘zgartirishga qaratilgan psixologik va mafkuraviy ta'sir texnologiyasidir [1].

Muhokama va natijalar. Bugungi axborot asrida ushbu yashirin ta’sir yana bir xatarli sotsiomadaniy fenomen – “zamonaviy manqurtlashtirish” jarayoni bilan bevosita tutashib ketmoqda. Buyuk yozuvchi va mutafakkir Chingiz Aytmatov o‘zining mumtoz asarlarida manqurt obrazini o‘z tarixiy xotirasi, nasl-nasabi va milliy qadriyatlaridan mosuvo qilingan, faqat yot buyruqni bajaruvchi tobe shaxs sifatida kashf etgan edi [2]. Hozirgi raqamli reallikda boshiga “shiri” kiydirilgan an'anaviy manqurt o‘rnini axborot oqimlari, sun'iy trendlar va virtual illuziyalar bilan o‘ralgan “raqamli manqurt”lar egallamoqda.

Fransuz faylasufi Jan Bodriyyar o‘zining “Simulyakrlar va simulyatsiya” asarida media tomonidan yaratilayotgan “giperreallik” asliga ega bo‘lmagan nusxalar (simulyakrlar) orqali insonni haqiqiy hayotdan, milliy va tarixiy ildizlaridan uzib qo‘yishini nazariy jihatdan asoslab bergan [3]. Haqiqatan ham, bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar va turli platformalar inson ongiga uzluksiz, fragmentar (parchalangan va yuzaki) ma'lumotlarni tiqishtirish orqali tizimli va tanqidiy fikrlashni yo‘qqa chiqarmoqda. Natijada yoshlar voqelikni chuqur tahlil qila olmaydigan, ommaviy madaniyatning tayyor shablonlari asosida yashovchi obyektga aylanib qolish xavfi ostida qolmoqda.

Amerikalik sotsiolog Shoshana Zuboff “Kuzatuv kapitalizmi davri” deb atagan hozirgi sharoitda, media korporatsiyalar insonning har bir bosgan qadami, qiziqishlari va emotsiyalarini “katta ma'lumotlar” (Big Data) sifatida yig‘ib, shaxs xulq-atvorini o‘zgartiruvchi algoritmik manipulyatsiya mexanizmlarini qo‘llamoqda [4]. Bu mexanizmlar insonning o‘z milliy o‘zligini anglashiga to‘sqinlik qilib, uni global iste'molchiga, o‘z tarixi va kelajagiga befarq bo‘lgan olomonga aylantirishga xizmat qiladi.

Mahalliy ilm-fanda ham axborot-psixologik xavfsizlik va yoshlar ongini yot g‘oyalardan himoya qilish masalalari ijtimoiy-falsafiy doirada keng o‘rganilmoqda. Faylasuf olima M. Qahhorova o‘z izlanishlarida globallashuv jarayonlarida milliy qadriyatlarni asrash va yoshlarda barqaror mafkuraviy immunitetni shakllantirish davlat xavfsizligi va millat bosiqligining eng

asosiy mezonlaridan biri ekanligini alohida ta'kidlaydi [5]. Chunki ong manipulyatsiyasining yakuniy maqsadi – muayyan millatni qaram qilish uchun uning hududini emas, balki uning madaniy, ma'naviy va tarixiy xotirasini egallashdir.

Shunday qilib, media makonida ong manipulyatsiyasi va manqurtlashtirish uzluksiz kognitiv urush xarakteriga ega bo‘lib, unga qarshi turish uchun nafaqat texnologik, balki kuchli ijtimoiy-falsafiy qalqon zarur. Taniqli faylasuf va media-tahlilchi N. Xomskiy ko‘rsatganidek, ommaviy axborot vositalari orqali “rozilikni ishlab chiqarish” (manufacturing consent) texnologiyalari insonni o‘z ixtiyori bilan o‘zini o‘zi tobe qilishiga olib kelmoqda [6]. Ushbu maqolaning asosiy maqsadi – so‘rovnoma kabi amaliy usullardan voz kechib, sof nazariy, deduktiv va qiyosiy-falsafiy tahlil usullari orqali media makonida kechayotgan manipulyativ jarayonlarning ijtimoiy-falsafiy ildizlarini ochib berish va zamonaviy raqamli manqurtlashtirish mexanizmlarini fosh etishdan iboratdir.

Ushbu tadqiqot media makonida ong manipulyatsiyasi va manqurtlashtirish jarayonlarining sotsiomadaniy, ontologik va gnoseologik ildizlarini ochib berishga qaratilgan bo‘lib, ijtimoiy falsafaning fundamental nazariy-metodologik prinsiplariga asoslanadi. Tadqiqot ob'ektining o‘ta murakkabligi va yashirin xarakterga egaligi sababli, empirik so‘rovnomalar, statistik tahlillar kabi an'anaviy miqdoriy sotsiologiya usullaridan voz kechildi. Buning o‘rniga, muammoni bevosita makro va mikro darajada o‘rganish imkonini beruvchi sof nazariy, deduktiv, tizimli-struktur va qiyosiy-falsafiy tahlil usullari tanlandi. Shuningdek, tadqiqotda dialektik yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etib, u media olamidagi ob'ektiv (axborotlashuv jarayoni) va sub'ektiv (manipulyativ g‘arazli maqsadlar) tendensiyalarni o‘zaro ziddiyat hamda birlikda tadqiq etishga xizmat qiladi.

Tadqiqotning asosiy metodologik tayanchi sifatida nemis faylasufi Yurgen Habermasning “kommunikativ xatti-harakatlar” (communicative action) nazariyasidan foydalanildi. Habermas o‘z izlanishlarida haqli ravishda ta'kidlaganidek, ommaviy axborot vositalari va raqamli makon fuqarolik jamiyatida shaffof muloqot maydoni bo‘lish o‘rniga, ko‘pincha tizimli siyosiy va iqtisodiy kuchlar tomonidan manipulyatsiya qilinadigan “buzilgan kommunikatsiya” (distorted communication) quroliga aylanadi [7]. Ushbu yondashuv zamonaviy media tarmoqlarida uzatilayotgan vizual va matnli axborotlarning asl (yashirin) mohiyatini fosh etishda ontologik asos vazifasini o‘taydi.

Bundan tashqari, media matnlar va ijtimoiy tarmoq trendlari ortida yashiringan mafkuraviy maqsadlarni tahlil qilish uchun Mishel Fukoning “hokimiyat va diskurs” (power and discourse) metodologiyasi qo‘llanildi. Fuko o‘z asarlarida hokimiyat faqatgina jismoniy yoki huquqiy majburlash orqali emas, balki “haqiqat rejimlari”ni (regimes of truth) yaratish, ya'ni

insonlar ongiga muayyan ijtimoiy diskurslarni singdirish orqali amalga oshirilishini ilgari surgan [8]. Bugungi kunda aynan shu diskursiv tahlil orqali global ommaviy madaniyatning yoshlar ongida qanday qilib yot “yangi haqiqatlar”ni sun'iy ravishda shakllantirayotganini tushunish va tizimlashtirish mumkin.

Zamonaviy manqurtlashtirish, ya'ni shaxsni tarixiy xotira va milliy identiklikdan ajratish mexanizmlarini falsafiy tahlil qilishda sotsiolog M. Kastelsning tarmoqli jamiyat (network society) nazariyalariga murojaat qilindi. Kastelsning fikricha, bugungi kunda jamiyatdagi eng oliy hokimiyat – bu axborot tarmoqlarida inson ongini “dasturlash va qayta dasturlash” (programming and reprogramming) qobiliyatidir [9]. Unga ko‘ra, axborot oqimini nazorat qiluvchi markazlar insonlarning qadriyatlari va xulq-atvorini o‘ziga tobe qilib modellashtirish imkoniga ega bo‘ladi.

Shuningdek, globallashuv sharoitida tinimsiz axborot oqimi ostida qolgan inson ongining himoyasizligini va manipulyatsiyaga beriluvchanligini tushuntirish uchun amerikalik sotsiolog E. Tofflerning “futurologik shok” (future shock) konsepsiyasi tadqiqot metodologiyasiga kiritildi [10]. Axborotning o‘ta tezlashuvi va “klip tarzidagi uzatilishi” insonni hodisalarni chuqur tahlil qilish qobiliyatidan mahrum etib, voqelikni sirtqi, reaktiv qabul qilish rejimiga – “fragmentar ong” (parchalangan ong) holatiga o‘tkazib qo‘yishi ushbu deduktiv usul orqali dalillanadi.

Milliy kontekstda shaxs ongini axborot manipulyatsiyalaridan himoya qilish va mafkuraviy immunitetni mustahkamlash masalalari o‘zbek olimlarining, xususan, professor M. Quronovning ijtimoiy-pedagogik va mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashish nazariyalariga tayangan holda interpretatsiya (talqin) qilindi [11]. Xulosa qilib aytganda, ushbu nazariy-metodologik majmua media makonida shaxsni manqurtlashtirish jarayonlarini keng qamrovli, xolis va chuqur ijtimoiy-falsafiy tahlil qilish imkonini beradi.

Zamonaviy media makonida kechayotgan jarayonlarni ijtimoiy-falsafiy jihatdan tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, ong manipulyatsiyasi bugungi kunda ochiq-oshkora targ‘ibot yoki jismoniy majburlash (avtoritar) usullaridan butunlay voz kechib, o‘ta nozik, yashirin va texnologik jihatdan mukammallashgan mexanizmlarga o‘tgan. Bu mexanizmlar shaxsni faqat muayyan bir harakatga undash bilan cheklanmaydi, balki uning borliqni idrok etish bazasini, tarixiy xotirasini va milliy o‘zligini tizimli ravishda o‘chirib, o‘rniga sun'iy (qoliplashtirilgan) qadriyatlarni joylashtirish – ya'ni, raqamli manqurtlashtirish jarayonini amalga oshiradi.

Ushbu jarayon bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir necha fundamental mexanizmlar orqali namoyon bo‘lmoqda:

1. Axborotning fragmentatsiyasi va “klip tafakkur” (Clip thinking)ning shakllantirilishi. Media makonidagi eng yirik manipulyativ vositalardan biri bu – axborotning o‘ta qisqa, tezkor

va mantiqiy bog‘lanishlarsiz uzatilishidir. Ijtimoiy tarmoqlardagi qisqa videolar, suratlar va sarlavhalar oqimi shaxs ongida voqea-hodisalar o‘rtasidagi sabab-oqibat aloqalarini izlash qobiliyatini zaiflashtiradi. Tizimli va analitik fikrlash o‘rnini “klip tafakkur” egallaydi. Klip tafakkurga ega bo‘lgan shaxs (ayniqsa, yoshlar) uzoq muddatli matnlarni (masalan, tarixiy asarlar, falsafiy kitoblar) o‘qiy olmaydi, murakkab ijtimoiy-siyosiy jarayonlarning mohiyatini anglashga qiynaladi. Tafakkurning bunday parchalanishi manipulyatorlar uchun tayyor ob'ektni – hech narsani chuqur tahlil qilmaydigan, emotsional va yuzaki xulosalar chiqaruvchi olomonni shakllantirib beradi.

2. Virtual simulyakrlar va giperreallikning o‘rnatilishi. Bugungi kunda media makoni real hayotning aksi emas, balki sun'iy yasalgan illyuziyalar (simulyakrlar) makoniga aylangan. Ong manipulyatsiyasi shaxsni real muammolardan, milliy daxldorlik va harbiy-vatanparvarlik burchlaridan chalg‘itib, uni faqat rohat-farog‘at, yengil shon-shuhrat va cheksiz iste'molchilik targ‘ib qilinadigan giperreallikka kiritib qo‘yadi. Natijada yoshlar o‘zining tarixiy qahramonlari, milliy g‘ururi va davlat manfaatlari o‘rniga, tarmoqlarda sun'iy ravishda ko‘tarilgan “trendlar” va “kiber-qahramonlar”ga ergashishni boshlaydi. Asl qadriyatlar soxta vizual obrazlar bilan almashtiriladi, bu esa zamonaviy manqurtlashtirishning ontologik asosidir.

3. Algoritmik qutblanish va “axborot pufaklari” (Echo chambers). Raqamli manqurtlashtirishning texnologik asosi sun'iy intellekt algoritmlariga tayanadi. Foydalanuvchining har bir harakati tahlil qilinib, unga faqat o‘zi xohlagan, uning zaif nuqtalariga ta'sir qiluvchi kontentlar tinimsiz uzatiladi. Bu mexanizm insonni virtual “axborot pufagi” ichiga qamab qo‘yadi. Agar shaxs yot, kosmopolit yoki buzg‘unchi g‘oyalarga ozgina qiziqish bildirsa, algoritm uni xuddi shunday axborotlar bilan to‘ldirib tashlaydi. Natijada shaxs atrofida faqat shu g‘oyalar mavjuddek tasavvur uyg‘onadi va uning ongi muqobil fikrlar, milliy an'analar hamda sog‘lom tanqiddan butunlay uzilib qoladi.

4. Ratsionallikdan emotsionallikka o‘tish mexanizmi. Ongni manipulyatsiya qilishning eng samarali usullaridan biri insonni mantiqiy fikrlash maydonidan emotsional reaksiya maydoniga olib o‘tishdir. Media makonida axborotlar asosan qo‘rquv, nafrat, shok yoki ehtiros uyg‘otuvchi shaklda taqdim etiladi. Emotsiyalar jo‘sh urgan holatda insonning kognitiv himoya tizimi (mafkuraviy immuniteti) o‘chadi va har qanday xabar, garchi u mantiqsiz yoki soxta bo‘lsa ham, to‘g‘ridan-to‘g‘ri ong ostiga qabul qilinadi. Vatanparvarlik tuyg‘ularini ob'ektivsizlantirish, davlat ramzlari ustidan kulish yoki azaliy an'analarni “eskicha” deb atash orqali yoshlarda o‘z millatiga nisbatan yashirin ishonchsizlik hissi aynan shu emotsional manipulyatsiya orqali singdiriladi. Media makonida shaxs ongini manipulyatsiya qilish va manqurtlashtirish jarayoni insonning kognitiv, ruhiy va ijtimoiy qatlamlarini to‘liq egallashga

qaratilgan kompleks texnologiyadir. O‘tmishi va xotirasidan uzib qo‘yilgan, diqqati faqat bugungi vizual rohatga qaratilgan, tanqidiy fikrlashdan mahrum etilgan “raqamli manqurt”lar axborot urushlari olib borilayotgan globallashuv davrida davlatning ma'naviy-mafkuraviy xavfsizligiga eng katta tahdid hisoblanadi.

Olib borilgan ijtimoiy-falsafiy tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, raqamli makonda kechayotgan ong manipulyatsiyasi an'anaviy targ‘ibot usullaridan tubdan farq qiluvchi, o‘ta xavfli va “yumshoq” sotsiomadaniy qurolga aylanib ulgurdi. Agar o‘tmishda shaxsni manqurtlashtirish uchun jismoniy zo‘ravonlik, qiynoq va xotirani majburiy o‘chirish usullari (Ch. Aytmatov tasvirlaganidek) qo‘llanilgan bo‘lsa, bugungi kunda bu jarayon shaxsning o‘z “ixtiyori” va vizual rohatlanishi fonida amalga oshirilmoqda. Ya’ni, zamonaviy manqurtlashtirish – bu qurbonning o‘z jallodiga mehri tushishi va qullikni erkinlik deb qabul qilishi kabi murakkab psixologik holatdir.

Globallashuv va axborot asrida “temir parda” tortish yoki tashqi axborot oqimini to‘liq to‘sib qo‘yish orqali milliy ongni saqlab qolish imkonsiz ekanligi ontologik haqiqatdir. Bugungi axborot makonida bo‘shliq bo‘lmaydi: agar yoshlar ongi milliy qadriyatlar, tarixiy haqiqatlar va mustahkam vatanparvarlik g‘oyalari bilan to‘ldirilmasa, u zudlik bilan ommaviy madaniyat simulyakrlari va manipulyativ yot g‘oyalar bilan egallanadi. Shu o‘rinda, axborotlashgan jamiyatda milliy davlatchilikning eng katta xatosi – bu media makonini shunchaki ko‘ngilochar va tijoriy maydon sifatida qabul qilib, uning mafkuraviy-strategik ahamiyatini e’tibordan chetda qoldirishdir.

Muhokamalar shuni ko‘rsatadiki, yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish shunchaki ularni turli xurujlardan “himoya qilish” bilangina cheklanmasligi kerak. Haqiqiy va barqaror immunitet passiv holatda emas, balki proaktiv (oldindan harakat qiluvchi) holatda bo‘ladi. Yoshlarni tarmoqlardagi manipulyatsiya ob'ektidan ob’ektiv voqelikni to‘g‘ri baholay oladigan, axborotni saralay biladigan va zarur paytda milliy manfaatlarni axborot maydonida himoya qila oladigan intellektual sub'ektga aylantirish zamonaviy ijtimoiy falsafaning va amaliy siyosatning bosh masalasidir.

Tadqiqotning umumiy xulosasi shuni ko‘rsatadiki, media makonida ong manipulyatsiyasi va raqamli manqurtlashtirish jarayonlari shunchaki texnologik yoki axborot almashinuvi hodisasi emas, balki shaxsning ekzistensial (mavjudlik) butunligiga qaratilgan chuqur ijtimoiy-falsafiy inqirozdir. Bugungi globallashgan axborot makonida insonni o‘z qadriyatlari, milliy o‘zligi va tarixiy xotirasidan ajratib olish jismoniy majburlash orqali emas, balki ko‘ngilochar kontentlar hamda virtual “erkinlik” illyuziyasi orqali amalga oshirilmoqda. Nemis faylasufi va sotsiologi Gerbert Markuze o‘zining “Bir o‘lchamli inson” (One-Dimensional Man) asarida

ta'kidlaganidek, zamonaviy texnologik ratsionallik shaxsni tanqidiy mushohada yuritish va tizimga qarshilik ko‘rsatish qobiliyatidan mahrum qilib, uni faqat ommaviy madaniyatning tayyor shablonlariga bo‘ysunuvchi itoatkor, “bir o‘lchamli” iste'molchiga aylantirib qo‘yadi [12]. Haqiqatan ham, bugungi raqamli makon yoshlar ongini faqat bitta – ommaviy iste'mol va yuzaki emotsiyalar qutbiga yo‘naltirmoqda.

Zamonaviy manqurtlashtirishning eng xavfli jihati shundaki, u ob'ektning o‘z ixtiyori bilan sodir bo‘ladi. Mashhur psixoanalitik va faylasuf Erix Frommning ta'limotiga ko‘ra, inson ko‘pincha murakkab qarorlar qabul qilish va mustaqil, mas'uliyatli fikrlash yukidan qochib, o‘z irodasi hamda erkinligini ommaviy axborot vositalari tomonidan yaratilgan sun'iy “avtoritetlar”ga (bugungi kun tili bilan aytganda trendlar va algoritmlarga) topshirishga moyil bo‘ladi [13]. Ijtimoiy tarmoqlardagi tinimsiz axborot oqimi shaxsni ayni shu “erkinlikdan qochish” holatiga tushirib, uni haqiqiy tafakkurdan uzoqlashtiradi va natijada ong to‘liq nazorat ostiga olinadi.

Xulosa. Ushbu global manipulyativ tizimga qarshi an'anaviy taqiqlar yoki axborotni cheklash (izolyatsiya) yo‘li bilan kurashish o‘z samarasini bermaydi. Taniqli media-nazariyotchi Marshall Maklyuen uqtirganidek, “vositaning o‘zi – xabardir” (The medium is the message), ya'ni raqamli texnologiyalarning tabiati va strukturasi, uzatilayotgan ma'lumotning mazmunidan qat'i nazar, inson ongini va ijtimoiy munosabatlarni tubdan o‘zgartirib yuboruvchi ontologik qudratga ega. Shuning uchun milliy davlatchilik, o‘zlik va qadriyatlarni saqlab qolishning yagona yo‘li – yoshlarda mustahkam kognitiv (mafkuraviy) immunitetni shakllantirish, ularni turli axborot xurujlari oldida ojiz qurbon emas, balki ob'ektiv voqelikni chuqur tahlil qila oladigan, raqamli makonda milliy manfaatlarni himoya qiluvchi intellektual va mustaqil sub'ektga aylantirishdir. Bugungi globallashuv davrida asil erkinlik va vatanparvarlik faqat axborotni iste'mol qilishda emas, balki manipulyativ to‘rlar ichida o‘z milliy “Men”ini yo‘qotmaslik qobiliyati bilan o‘lchanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием. – М.: Алгоритм, 2004. – 528 с.
2. Айтматов Ч. Асрга татигулик кун (Роман). – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983. – 336 б.
3. Бодрийяр Ж. Симулякры и симуляция. – М.: Издательский дом «ПОСТУМ», 2015. – 240 с.
4. Zuboff S. The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. – New York: PublicAffairs, 2019. – 704 p.

5. Qahhorova M. Globallashuv sharoitida yoshlar ma'naviyatiga tahdidlar va mafkuraviy immunitet // Ijtimoiy falsafa masalalari ilmiy to‘plami. – Toshkent: Fan, 2018. – B. 112-118.

6. Chomsky N., Herman E. S. Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. – New York: Pantheon Books, 2002. – 412 p.

7. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. – Boston: Beacon Press, 1984. – 465 p.

8. Foucault M. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977. – New York: Pantheon Books, 1980. – 270 p.

9. Castells M. Communication Power. – Oxford: Oxford University Press, 2009. – 574 p.

10. Toffler A. Future Shock. – New York: Random House, 1970. – 505 p.

11. Quronov M. Mafkuraviy tahdidlar va yoshlar tarbiyasi. – Toshkent: Akademiya, 2015. – 210 b.

12. Marcuse H. One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society. – Boston: Beacon Press, 1964. – 260 p.

13. Fromm E. Escape from Freedom. – New York: Farrar & Rinehart, 1941. – 305 p.